

TANULMÁNYOK

BALLA TIBOR

AZ OSZTRÁK-MAGYAR MONARCHIA KATONAI RÉSZVÉTELE A SCUTARI-VÁLSÁG RENDEZÉSÉBEN¹

1913 tavaszán az éppen dúló első Balkán-háború közepette az európai nagyhatalmak diplomatáinak, katonai vezetőinek és közvéleményének figyelmét az ún. Scutari-válság kötötte le. A Balkán-félsziget délnyugati részén fekvő Scutari (Shkodra) jövőbeni hovatartozását illetően Montenegro és a vele szövetséges Szerbia, valamint a kontinens meghatározó hatalmai között nézeteltérés alakult ki, amely ráadásul magában hordozta az Ausztria–Magyarország és Montenegro közötti fegyveres konfliktus kitörésének lehetőségét is.

Az európai országok már 1912 őszén erőfeszítéseket tettek a balkáni válság kezelésére. Anglia november elején – Németország és Franciaország támogatásával – a konfliktus békés rendezése érdekében nagyhatalmi konferencia összehívását javasolta. A konferencia december 17-én ült össze Londonban, a St. James palotában az 1878-as berlini kongresszuson is jelen volt hat nagyhatalom küldöttei részvételével. Angliát külügyminisztere, Sir Edward Grey, Ausztria–Magyarországot, Franciaországot, Németországot, Olaszországot, Oroszországot londoni nagykövetük képviselte.² A zárt ajtók mögött folyó üléseken Grey elnökölt.

1913. december 16-tól szintén Londonban ülésezett a Balkán-szövetségbe tömörült államok (Bulgária, Görögország, Montenegro, Szerbia) és Törökország békekonferenciája. Az angol külügyminiszter tiszteletbeli elnökként az ítélőbíró szerepét töltötte be a balkáni kis államok egymással és a törökökkel folytatott területi vitáiban.³

A konferencia 1913. március 22-én döntést hozott arról, hogy Scutari városa a jövőben az önálló Albániához tartozzék, március 29-én pedig nemzetközi flottademonstrációról született döntés.⁴

¹ A tanulmány az 1995–96 folyamán a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként Bécsben végzett kutatásaim eredményeként született.

A korabeli földrajzi nevek írásmódja esetében a Hadtörténelmi Térképtár B III. a 34/4. jelzetű „A Balkán félsziget háború térképe. 1:1000.000. Kiadja a Magyar Földrajzi Intézet Részvény Társaság. Budapest 1914.” térképén szereplőket vettem alapul, ezenkívül még a „Detailbeschreibung von Albanien. I. Theil. Nord-Albanien mit den angrenzenden Theilen Dalmatiens und Montenegros. Wien. 1900.” című kiadványt használtam. *Katrin Boeckh*: Von den Balkankriegen zum Ersten Weltkrieg. Kleinstaatenpolitik und ethnische Selbstbestimmung auf dem Balkan. München, 1996. (a továbbiakban: *Boeckh*) 40–41. o.

A nagykövetek a felsorolás sorrendjében: Albert Mensdorff-Pouilly gróf, Paul Cambon, Karl Max Lichnowsky herceg, Marquis Guglielmo Imperiali, Alexander Benckendorff gróf.

³ *Boeckh*: i. m. 51–52. o.

⁴ KAW MKSM 1913. 18-1/3-32.

Az antant-hatalmak felfogása szerint a flottatüntetés célja valójában nem Montenegro Scutariról való lemondásának a kikényszerítése, hanem a dunai birodalom önálló akciójának megátolása volt.⁵

Az Osztrák–Magyar Monarchia önálló lépései

Ausztria–Magyarország Balkán-politikájában a századforduló idején az albán kérdés már kiemelt szerepet játszott. A félsziget keleti része Oroszország, nyugati fele viszont a Monarchia érdekszférájába tartozott, mely a török fennhatóság meggyöngyülése után nem engedhette meg, hogy Albániát másik hatalom szállja meg. A dunai birodalom számára az albán területek stratégiai fontossággal bírtak: fennállott a veszélye annak, hogy az albán ügyekben szintén érdekelt Olaszország megveti a lábát az Adria szemben fekvő partján és lezárhatja a Földközi-tengerre vezető, a Monarchia számára létfontosságú szabad kijáratot. Az Osztrák–Magyar Monarchia érdekeinek természetesen az felelt volna meg a legjobban, ha a teljes albán etnikumot egy nemzetállamban sikerül egyesíteni. A nagyhatalmi érdekellentétek miatt azonban ezt nem tudta keresztülvinni. Mivel számára a tengerparti sáv lényegesen fontosabb volt, mint a belső területek, mindenképpen szeretne elérni, hogy Scutari környéke az új albán államhoz tartozzon.

Az erőteljes orosz támogatást élvező Szerbia érdekei ütköztek ezzel a törekvéssel: a kis állam tengeri kijárához kívánt jutni és erre csak Észak-Albániában nyílt lehetősége. Mindezek magyarázzák, miért exponálta magát a dunai birodalom a válság során oly mértékben, hogy adott esetben háborúzni is hajlandó lett volna Scutari miatt. Mivel nem volt képes elfogadtatni a nagyhatalmakkal, hogy egyedül pacifikálja a területet, kénytelen volt részt venni a válság megoldását célzó nemzetközi akcióban.

A 30 000 fős, 2/3 részben mohamedánok, 1/3 részben keresztények lakta Scutarit a montenegrói és a szerb csapatok 1912 október végétől ostromolták. Montenegro elsődleges hadicélja a legnagyobb és legfejlettebb albán város és környéke megszerzése volt. A 26 000 török katona által védett és 1913 március végén már kb. 52 000 fő által körülvárt város ostroma a Szalonikiból (Thesszaloniki) görög hajókon Albániába szállított szerb csapaterősítések (mintegy 13 000 ember) beérkezése után március közepétől megújult hevességgel folyt. A Monarchia, hogy elérje az ostrom abbahagyását, blokádnak létrehozását helyezte kilátásba Montenegro partjai előtt, valamint ezzel összefüggésben a birodalom Montenegróval és a Szandzsákkal érintkező szárazföldi határainak egyidejű lezárását. Az intézkedések célja az lett volna, hogy megakadályozzák az élelembevittelt a kis királyság területére, illetve annak eljuttatását az ostromlókhoz. Március 18-án Berchtold külügyminiszter és Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök egy 3 hadihajóból, 1 nehéz-, és 1 könnyűcirkálóból, valamint egy torpedóflottillából álló flottaegység Cattaróba (Kotor) küldését kérte a Monarchia uralkodójától, aki beleegyezett a terv végrehajtásába.⁶

⁵ *Hugo Hantsch*: Leopold Graf Berchtold. Graz–Wien–Köln, 1963. Bd. 1., 404. o.

⁶ KAW KM 1913. Abt. 10. Nr. 652., 653., 654. ; MKSM 1913. Nr. 780.

A hajóraj – amelybe a RADEZKY, a ZRÍNYI, az ERZHERZOG FRANZ FERDINAND sorhajó, a SANKT GEORG és az ADMIRAL SPAUN cirkáló, valamint torpedórombolók tartoztak – március 19-én reggel futott ki Pola (Pula) kikötőjéből.⁷

A Monarchia tehát hozzálátott a flottatüntetés előkészítéséhez. A polai haditengerészeti parancsnokság március 20-án egyértelmű útmutatásokat kért a vezérkari főnöktől és a külügyminisztériumtól a várható akcióról.⁸

Conrad még március 19-én a következőket közölte a hadügyminisztérium tengerészeti szekciójával: a demonstráció egy diplomáciai akciót vezetne be, mely követelné, hogy Scutari ostromlói szüntessék be a semleges városrészek lövetését és engedjék el a város civil lakosságát. A haditengerészeti egységeknek a Bojana folyó torkolata előtt kellene nyomatékot adniuk a Monarchia követeléseinek, melyhez eszközül a szerb–montenegrói állások lövetése és az albán kikötőkbe irányuló további tengeri szállítások elfogása szolgálna.⁹

Conrad március 22-én a cattarói osztrák–magyar flottaegységnek kiadott parancsában hangsúlyozta: az akció célja Ausztria–Magyarország követeléseinek keresztülvitele a Scutarit ostromló két állam ellenében. A demonstrációban résztvevő hajók feladata a montenegrói és albán partvidék békeblokád alá vonása a dalmát határtól Cap Laghi-ig, Durazzótól (Durrësi) délre. A blokád – a szövetséges államok hajóit kivéve – bármilyen zászló alatt hajózó hadi- és kereskedelmi hajóra érvényes. Azokat a hajókat, amelyek felszólításra sem hagyják el a blokád területét, Polába kell kísérni. Később kiadandó rendeletre esetleg a hajók tüzérsége által a parton elérhető célokat is bombázni kell.¹⁰

A Monarchia Scutari polgári lakosságának élelmezése céljából segélyszállítmány küldéséről határozott, ezért 1913. március 24-én este a METKOVIC Lloyd-gőzöst – fedélzetén élelemmel, orvosokkal, ápolónőkkel, sátrakkal – Cattaróba küldték, ahová 26-án délelőtt meg is érkezett.¹¹ Az expedíció parancsnoka a 32. közös gyalogezredbe tartozó Elias Zsivkovics százados volt. E lépésről a szövetséges olasz kormányt diplomáciai úton értesítették, így március 30-án a PEUCETA szállítóhajó segélyszállítmányával a Cattarói-öbölben csatlakozhatott az osztrák–magyar hajóhoz. Április 24-én (a város 23-án került a montenegróiak birtokába) Montenegro uralkodója közölte, hogy királyságának viszonyai nem teszik lehetővé Scutari polgári lakosainak élelmezését, ezért az osztrák–magyar és olasz segélyexpedíciókat beengedik a városba; 27-én pedig már kifejezetten kérte is azok elindítását. Az osztrák–magyar vezetők és a többi nagyhatalom is attól tartott, hogy a segélyeket a katonaság élelmezésére fordítják majd, ezért a kis konvoj csak a montenegróiak kivonulása után, május 7-én ért a Bojana (Buna) torkolatához, Scutariba pedig 10-én délután.¹²

⁷ KAW KM 1913. 10. Abt. Nr. 634., 652.

⁸ KAW MKSM 1913. 66-5/11.

⁹ Uo.

¹⁰ KAW KM 1913. O.K./M.S. Nr. 1371.

¹¹ KAW MKSM 1913. 18-1/9-5.

¹² Diplomatische Aktenstücke betreffend die Ereignisse am Balkan. 13. August 1912. bis 6. November 1913. K. u. k. Ministerium des Äussern. Wien. 1914. (a továbbiakban: Diplomatische Aktenstücke) 197., 241. o.; KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1965., 1853.; MKSM 1913. 18-1/3-85.

A flottademonstráció

Március 29-én tehát, mint említettük, Londonban döntés született egy nemzetközi flottademonstrációról Montenegro és Albánia partjai előtt. Oroszország egyetértett, de kinyilvánította, hogy nem vesz részt az akcióban. Franciaországot bizta meg képviselőivel, mivel nehézségekbe ütközött volna orosz hadihajók küldése az Adriára: a Földközi-tengeren nem tartózkodott cári hajó.¹³

A londoni döntésnek eleget téve Ausztria–Magyarország április 1-én a cattarói-öbölben lévő meljinei bázisról az Oskar Hansa sorhajókapitány vezényelte ERZHERZOG FRANZ FERDINAND (fedélzetén Maximilian Njegovan ellentengernaggyal, az egész hajóraj parancsnokával), a báró Gottfried Mayern-Hohenberg sorhajókapitány parancsnokolta RADETKY és a báró Alfred Koudelka sorhajókapitány által irányított ZRÍNYI sorhajót (más néven az első sorhajóosztályt); az ASPERN kiscirkálót (parancsnoka Paul Stupar fregattkapitány), valamint az ULAN (parancsnoka Anton Dolenc korvettkapitány), a SCHARFSCHÜTZE (parancsnoka Benno von Millenkovich korvettkapitány) és a DINARA (parancsnoka Wilhelm Buchmeyer korvettkapitány) torpedórombolót küldte az albán vizekre.¹⁴ Njegovan admirális aznap azt a parancsot kapta, hogy Antivari (Bar) előtt várja be a többi nagyhatalom hajóit, majd azok parancsnokaival egyetértésben tegye meg a szükséges intézkedéseket.¹⁵

Április 2-án reggel a fenti hajók kifutottak támaszpontjukról és ugyanaznap délelőtt, Antivari előtt 8 tengeri mérföld távolságra lehorgonyoztak. Délután a GÄA is oda érkezett, fedélzetén szabadságról behívott osztrák–magyar legénységgel és egy tengerésztisztel, akiket átadott a már ott lévő hajóknak. Április 3-án reggel az olasz FRAN-CESCO FERRUCCIO páncélos cirkáló (parancsnoka Giorgio de Pons sorhajókapitány), valamint az AMMIRAGLIO DI ST. BON (parancsnoka Goffredo Ginocchio sorhajókapitány) sorhajó érkezett be. Még aznap délután a német BRESLAU kiscirkáló (parancsnoka von Klitzing fregattkapitány) is befutott. Április 5-én reggel a KING EDWARD VII angol sorhajó (parancsnoka Edward Henry Fitzhardinge Heaton-Ellis sorhajókapitány, fedélzetén Cecil Burney altengernaggyal) és a francia EDGAR QUINET páncélos cirkáló (parancsnoka Albert Allaire sorhajókapitány), valamint az angol DARTMOUTH kiscirkáló (parancsnoka Henry Lancelot Mawbey sorhajókapitány) érkezett meg a találkahelyre. Délelőtt 9-re az öt európai nagyhatalom hajóiból álló nemzetközi flotta Antivari kikötője elé vonult.¹⁶

A flotta parancsnoka Cecil Burney rangidős angol altengernagy lett és őt választották meg a helyszínen létrehozott tengernagyk tanácsának elnökévé is.¹⁷

¹³ KAW MKSM 1913. 18-1/3-32. : *Milan Nikola Vego: The Anatomy of Austrian Sea Power 1904–1914.* London – Ann Arbor, Michigan, 1982. (a továbbiakban: *Vego*) 310. o., HHSta PA. XII. Liasse XLV/11. 426. doboz. Április 5-én készült sz. n. angol nyelvű lista a résztvevő hajókról.

¹⁴ *Hans Rohde: Die Ereignisse zur See und das Zusammenwirken von Heer und Flotte im Balkankrieg 1912/13.* Berlin, 1914. (a továbbiakban: *Rohde*)124–125. o.; *Vego: i. m. 312. o.; A Hadsereg, X. évfolyam 11. szám, 1913. június 16. 166. o.*

¹⁵ *Diplomatische Aktenstücke, i. m. 201. o.*

¹⁶ HHSta PA XII. Liasse XLV/11. 426. doboz, 1913. KM O.K./M.S. Nr. 1678., illetve április 5-i sz. n. lista a résztvevő hajókról.

¹⁷ *Rohde: i. m. 126. o.; Vego: i. m. 314. o.*

Bécsből április 4-én a következő utasításokat küldték Njegovannak: az Antivari előtt horgonyzó flotta parancsnokaiból létrehozott tengernagyok tanácsa intézzen felhívást Montenegróhoz, melyben hangsúlyozzák: a nemzetközi hajóraj megjelenésének célja a londoni nagyköveti konferencia március 22-i határozatának betartatása; ha azt nem teljesíti 24 órán belül, elrendelik a tengeri blokádot, egészen az északi szélesség 41° 15' magasságáig.¹⁸

Az április 5-én tartott első tengernagy tanácskozáson lényegében elfogadták a Njegovan által előterjesztett követeléseket, hiszen Burney aznap táviratban jelezte a montenegrói kormánynak a flotta megjelenését és felszólította a nagyhatalmak követelésének (Scutari ostroma abbahagyásának) 24 órán belüli teljesítésére.¹⁹

A montenegrói kormány 6-án nemleges választ adott a követelésekre és közölte, hogy a nemzetközi flotta jelenlétével megsértette a semlegességi elvet. A még aznap tartott tanácskozáson Njegovan a blokádot azonnali elrendelése mellett érvelt, azonban az angol és a francia parancsnokok kormányuk beleegyezése nélkül semmiféle konkrét intézkedés megtételére nem voltak hajlandók. Április 7-én Burney kormányától azt az utasítást kapta, hogy a már úton lévő, Albániába szerb csapatokat szállító görög hajókat a kikötés előtt figyelmeztesse. Az angol DARTMOUTH cirkálót Korfuig (Kérkira), az ASPERN cirkálót Durazzóig küldték el a szerb csapatszállítások és a paron uralkodó viszonyok felderítésére. A két hajó egy nap múltán visszatért Antivariba.²⁰

A DARTMOUTH Korfu szigetén egy görög hadihajót, egy torpedórombolót, és tizenhét üres szállítógőzöst fedezett fel, csapatmozgást nem észlelt. Az ASPERN sem San Giovanni di Meduában (Shëngjini), sem Durazzóban nem látta nyomát csapatok kihajózásának, illetve partra szállásnak.²¹

Április 8-án az angol admirális és a francia parancsnok megkapta a békeblokádot kinyilvánításához szükséges utasításokat kormányától.²²

Április 9-én a bécsi hadügyminisztérium, tekintettel arra, hogy a nemzetközi demonstrációs flotta hadműveleti bázisának közelében a Cattarói-öböl volt az egyetlen biztos kikötőhely, engedélyezte az oda tartozó hajóknak, hogy befussanak Teodóba (Tivat) szénkiegészítés végett.²³

Április 8-án az osztrák–magyar hajók a FOAM angol torpedórombolóval együtt befutottak Antivariba. A BRESLAU és a FOAM 10-én szent vételezett Teodóban és visszatért a flottához.²⁴

Miután az egyes hajóegységek parancsnokai kormányaiktól megkapták a szükséges felhatalmazást, az egyesített flotta parancsnoka április 10-én reggel 8 órától deklarálta a

¹⁸ Diplomatische Aktenstücke, i. m. 203. o.

¹⁹ KAW MKSM 1913. 66-5/11-5.; KM P.K./M.S. Nr. 1500.

²⁰ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1524.

²¹ HHSta PA XII. Liasse XLV/11. 426. doboz, sz. n. távirat április 7-én Poládból Bécsbe.

²² KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1517.

²³ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM Präs. Nr. 5762.

²⁴ HHSta PA XII. Liasse XLV/11. 426. doboz, április 9-i és 10-i sz. n. haditengerészeti jelentések Poládból, ill. Castelnuovóból Bécsbe.; KAW Generalstab 1913. 60-5/9.

tengeri blokádot a montenegrói és az albán partok előtt. Az angol és horvát nyelvű blokádnilatkozatot megküldték Montenegrónak és az érintett országoknak.²⁵

A korabeli katonai sajtóban megjelent cikk szerint a békeblokádot olyan tengerjogi kényszerítő eszköz, melynek célja, hogy egy gyengébb országot a tengeri közlekedés elvágása által bizonyos tárgyalásokra, vagy engedményekre kényszerítsen. Egészen a flottademonstrációig fejlődhet.²⁶

A blokádot bejelentésének napján a szerb kormány parancsot adott Scutari előtt harcoló csapatainak az ellenségeskedések beszüntetésére. Ez részben a flottaegység jelenlétének, illetve a több fenyegető jegyzékben testet öltött nagyhatalmi nyomásnak engedve következett be. Az erősítésnek szánt utolsó szerb egységeket már április 8-án kihajózták Szalonikiben. A több, mint 15 000 szerb katona kivonása után – ami már április 12-én megindult – az ostromgyűrűben tatongó űrt a montenegróiak mindössze 5 000 emberrel töltötték be.²⁷

A blokádot területét három körzetre osztották.

„A” körzet (Antivari és a Menders-fok között): ERZHERZOG FRANZ FERDINAND, RADEZKY, ZRÍNYI osztrák-magyar sorhajók, SCHARFSCHÜTZE, ULAN osztrák–magyar torpedórombolók, DARTMOUTH brit kiscirkáló.

„B” körzet (a Menders-fok és a Bojana-torkolat között): AMMIRAGLIO DI ST. BON olasz sorhajó, BRESLAU német kiscirkáló, ASPERN osztrák–magyar kiscirkáló, SALAMANDER osztrák–magyar aknaszedő.

„C” körzet (a Bojana-torkolat és a Drin-(Drini-) torkolat déli vége között): KING EDWARD VII angol sorhajó, EDGAR QUINET francia páncélos cirkáló (április 21-től az ERNEST RENAN páncélos cirkáló váltotta fel), FRANCESCO FERRUCCIO olasz páncélos cirkáló, DINARA osztrák–magyar torpedóromboló.²⁸

Április 10-én este a RUMIJA nevű montenegrói királyi jachtot, mely török foglyokkal a fedélzetén Antivariba akart befutni, az osztrák–magyar hajók feltartóztatták és Durazzo irányába való távozásra kényszerítették.²⁹

Az ADELSBERG Lloyd-gőzöst 11-én távol tartották a blokádotól, fedélzetén szerb tiszték utaztak a szerb hadikassza társaságában. A hajó kikötés nélkül Cattaróba ment tovább, ahol a szerbeket elfogták.³⁰

²⁵ KAW Generalstab 1913. 60-5/8. A deklaráció szövege a következőképpen hangzott: „A nemzetközi flotta nevében, amely Európa nagyhatalmait képviseli. Kinyilvánítom a blokádot Antivari kikötője és a Drin folyó torkolata között. A blokádot az északi szélesség 42° 6' és 41° 45' közötti területre terjed ki a tengerpart mentén és magába foglal minden kikötőt, öblöt, révet, folyótorkolatot ezen határon belül, továbbá a partvidék mentén fekvő szigeteket, minden nemzet minden hajóját. Minden hajónak, amely a blokádot területén belül tartózkodik, a blokádot területének elhagyására 48 órával haladék adatik, azaz 1913. április 12-én reggel 8 óráig. Saját kezűleg a HMS KING EDWARD VII fedélzetén, 1913. április 10-én. Cecil Burney altengernagy és a nemzetközi flotta parancsnoka.” In: *Rohde*: i. m. 126. o.

²⁶ *Militärische Rundschau*, 2. Jahrgang, Nr. 27., 16. April 1913. 2. o.

²⁷ *Diplomatische Aktenstücke*, i. m. 216–217. o.; *Bodó János*: Montenegróiak a balkáni háborúban. Budapest, é. n. 33. o.

²⁸ *Friedrich Jorberg – Albert Röhr*: Der Einsatz der Kaiserlichen Marine während der beiden Balkankriege und die internationale Skutari–Unternehmung 1912–1914. In: *Marine Rundschau*, 1966/6. (a továbbiakban: *Jorberg–Röhr*) 340. o.

²⁹ KAW MKFF 203. doboz, Anton Haus tengernagy április 11-i sz. n. távirata a trónörökshöz.

Bécsben a hadügyminisztérium tengerészeti szekciójának vezetői már egy nappal a blokád létrejötte után kétségbe vonták annak eredményességét. Mértékadó vélemények szerint a blokád alá vont terület nem volt elegendő arra, hogy megfelelő nyomást gyakoroljanak Scutari ostromlóira, mivel a déli kikötőkön át áramló élelem- és hadianyagszállítást, valamint a csapatok utánpótlását csak nehezíteni tudták.³¹

Napról-napra világosabbá is vált, hogy a blokád valóban nem hozza meg a remélt és kívánt eredményt. Április 17-én Miklós montenegrói király a nagyhatalmak előző napi közös jegyzékére válaszolva értésre adta, hogy folytatja Scutari ostromát. A következő napon a szerb alakulatok elszállításához szükséges gőzhajókat átengedték a blokádon.³²

A montenegróiakat a blokád ténye nem különösebben érintette, mivel a létrehozása előtti hetekben a szerb csapaterősítéseket és ostromlővegeket már partra tették. Oroszországból nagy mennyiségű búza érkezett és a Magyarországon vásárolt szalonna is kellő mennyiségben állt rendelkezésre, egyszóval a legszükségesebbekkel el voltak látva. A tengeri zárlat hatása csak Észak-Albánia és Montenegró élelemellátásának megnehezülésében mutatkozott meg. A kis királyság egyszerűen semmibe vette a londoni határozatokat, hiszen Cetinjében is tisztában voltak azzal, hogy az európai hatalmak között komoly érdekellentétek feszülnek, a kontinens a két nagy hatalmi tömb kialakulásával kétpólusúvá vált, így nem kell számítaniuk egységes, erélyes katonai fellépésre.

Tekintve, hogy a blokád alá vont partvonal adottságai szinte teljesen kizárták a partraszállás lehetőségét, a zárlatot csupán Antivari, Dulcigno (Ulcinj), San Giovanni di Medua, Alessio (Lezha) kikötőjére és környékükre lehetett korlátozni. Amint egy hajó feltűnt a láthatáron, egy torpedónaszád kifutott és figyelmeztette az érintett vízijármű kapitányát a blokád létezésére, valamint arra, hogy az áttörést hajója elkobzásával büntetik. Éjszakánként a partvonalat a hadihajókról fényszórókkal világították meg.³³

A flottademonstráció ugyanakkor jó alkalmat nyújtott az új technikai eszközök felhasználására. A Monarchia például 1913 április végén vetett be először repülőgépeket katonai célokra. Három francia gyártmányú Donnet–Léveque tengeri repülőgépet helyeztek el a RADETZKY-osztály sorhajóinak fedélzetén. Ezek a repülők a partvidék vizuális megfigyelésében, a fényképes felderítésben és az értesülések továbbításában jutottak szerephez.³⁴

Április 15. és 21. között mindegyik blokádban részt vevő hatalom hajóegységének parancsnoka felhatalmazást kapott kormányától a blokád kiterjesztésére.³⁵

A Monarchia hadügyminisztériuma azt is megtiltotta, hogy a balkáni államok azon katonái, akiknek partraszállása a blokád területén lehetetlenné válik, a Cattarói-öbölbe

---

³⁰ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM Präs. Nr. 5869.

³¹ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1554.

³² KAW MKFF 203. doboz, Haus tennernagy április 12–18-i sz. n. táviratai a trónörökösöz.

³³ Rohde: i. m. 127–128. o.

³⁴ Vego: i. m. 314. o.

³⁵ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1637., 1737.

utazzanak. Az utasítás szerint lehetőleg Fiuméba (Rijeka) vagy Triesztbe (Trieste) kellett menniük. Gravosában (Gruž) csak rövid ideig és különleges esetben tartózkodhattak.³⁶

A szerb alakulatok elszállítására érkező hajókat – a tengernagyi tanács néhány nap előtti döntésének megfelelően – átengedték a blokádvonalon. Április 21-én a PINIOS ágyúnaszád kíséretében három görög gőzös érkezett San Giovanni di Medua kikötőjébe, továbbá az EDGAR QUINET felváltására rendelt ERNEST RENAN francia páncélos cirkáló.³⁷

Április 22-én Bécsből tudatták Njegovannal, hogy aznap, vagy másnap egy Austro–Americana gőzös érkezik Messinába 6000 tonna Montenegrónak szánt kukoricával, majd onnan Durazzóba kíván tovább hajózni. Úgy vélték, befutását a blokádnak való kiterjesztésével meg kell akadályozni.³⁸

Noha a szerbek visszavonták csapataikat Scutari alól, a montenegróiak kitartóan tovább ostromolták a várost, amely a védők parancsnokával, Esszad pasával 20-ától folytatott tárgyalások következtében 23-án hajnali 3 órakor (elsősorban az élelem és a lőszer hiánya miatt) kapitulált. A város védői (létszámuk mintegy 24 000 főre apadt) fegyverzetükkel, teljes felszerelésükkel együtt szabad elvonulást nyertek. 25-én Mitar Marti-nović tábornokot nevezték ki a város parancsnokává. Május 2-án Danilo montenegrói trónörökös proklamációt bocsátott ki Scutariban, melyben azt Montenegro új fővárosának nevezte.³⁹

A nagyhatalmak Scutari montenegrói kézre jutásának hírére április 23-án reggel 6 órától a tengeri blokádot Durazzóig terjesztették ki.⁴⁰ A partvidék előtt cirkáló felszíni egységeket az új helyzetnek megfelelően átcsoportosították. A körzetbeosztás az alábbiak szerint változott:

„A” körzet: ERZHERZOG FRANZ FERDINAND, DARTMOUTH, SCHARFSCHÜTZE ;

„B” körzet: RADEZKY, ZRÍNYI, ULAN ;

„C” körzet: KING EDWARD VII, FRANCESCO FERRUCCIO, ERNEST RENAN, BRESLAU, DINARA ;

„C-től délre eső körzet”: AMMIRAGLIO DI ST. BON, ASPERN.⁴¹

Scutari meghódítása után Montenegro királya semmi hajlandóságot nem mutatott a város kiürítésére. Április 26-án Burney admirális megbízást kapott, hogy tegyen előkészületeket Scutari jövőbeni megszállására. A tengernagyi tanács egy 1000 főből álló nemzetközi partraszálló erő készenlétben tartásáról hozott döntést.⁴²

A nemzetközi flotta egységei egyszersmind a szerb csapatok Albániából történő kivonását is figyelemmel kísérték. A Scutari alól visszarendelt szerbeket – mintegy

³⁶ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1638.

³⁷ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1755., 1756.

³⁸ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1759.

³⁹ KAW MKSM 1913. 18-1/3-69. ; *Otto Kessler*: Der Balkanbrand 1912/13. Leipzig, 1913. 233. o.

⁴⁰ KAW MKSM 1913. 18-1/3-69.

⁴¹ *Jorberg–Röhr*: i. m. 341. o.

⁴² KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 1810.

17 000 embert – San Giovanni di Meduából április 23. és május 3. között szállították el, Durazzóból ugyanazokban a hetekben kb. 7 000 szerb katona került elszállításra.⁴³

Scutarinak a nagyhatalmak kezébe történt átadásáig – május 14-ig – az európai államok további felszíni egységeket küldtek a Bojana-torkolatához: Ausztria-Magyarország a SANKT GEORG páncélos cirkálót, az Osztrák Lloyd SKUTARI gőzösét (fedélzetén élelemmel és orvosi felszereléssel); Görögország az ALBANIA kórházhajót; Nagy-Britannia az ANGLER és a FOAM rombolót; Olaszország a GIUSEPPE GARIBALDI és a VARESE páncélos cirkálót, a MARGHERA laguna-ágyúnaszádot, az IRIDE torpedónaszádot, a MAFALDA és a JOLANDA folyami gőzöst, valamint az olasz államvasút CITTÁ DI MESSINA szállítóhajóját (élelemmel, segéllyel megrakva), Oroszország pedig a ST. PETERSBURG kórházhajót.⁴⁴ (*L. a mellékelt táblázatot.*)

Berchtold osztrák–magyar külügyminiszter május 2-án Londonba küldött táviratában kinyilatkoztatta, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia önálló erőfeszítéseket tesz az európai hatalmak Scutarira vonatkozó döntésének érvényre juttatására. A minisztertanács május 3-án előteremtette a mozgósításhoz szükséges pénzeszközöket és kimondta, hogy a Monarchia fegyveresen is fellép albániai érdekeiért. Ferenc József még aznap elrendelte a Bosznia–Hercegovinában lévő erők mozgósítását.⁴⁵ Tekintettel az északi szomszéd küszöbön álló katonai akciójára és a rá nehezedő diplomáciai nyomásra, orosz és francia közbenjárásra Montenegro uralkodója május 4-én úgy döntött, hogy kiűrti Scutarit, melyhez 48 óra haladékot kért. Bécs ilyen körülmények között eltekintett a tervezett ultimátum Cetinjébe küldésétől. Ezzel a hónapok óta tartó „Scutari-válság” tulajdonképpen békés úton rendeződött.⁴⁶

A nemzetközi Scutari–különítmény tevékenysége

Londonban május 5-én nemzetközi matrózkülönítmény Scutariba küldéséről döntöttek. San Giovanni di Meduában időközben tárgyalások folytak Peter Plamenac, Scutari montenegrói kormányzója és a tengernagyok tanácsa között, amelynek eredményeként 9-én megállapodás született a város átadásáról: május 14-én a várost és a körülötte fekvő erődítményeket átadják a tanácsnak, a montenegróiak a várostól 10 km-

⁴³ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. res. Nr. 726., 727., 729.

⁴⁴ *Jorberg-Röhr*: i. m. 341. o.; *Rohde*: i. m. 129. o.; *Militärische Rundschau* Nr. 37., 9. Mai 1913. 1. o., Nr. 39., 10. Mai. 1913. 3. o.

⁴⁵ KAW KM 1913. Abt. 10. Nr. 902.; *Horst Brettner-Messler*: Die Balkanpolitik Conrad von Hötzen-dorfs von seiner Wiederernennung zum Chef des Generalstabes bis zum Oktober-Ultimatum 1913. In: *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs*, 20. Band. Wien. 1967. 211. o.

⁴⁶ Feldmarschall *Conrad*: Aus meiner Dienstzeit 1906–1918. III. Band. Wien–Leipzig–München, 1923. 297. o.; *Diplomatische Aktenstücke*, i. m. 261. o.

A Montenegro uralkodója által május 4-én Londonba küldött távirat így hangzott: „Kormányom április 30-án kelt jegyzékében már közölte magatartásának okait a Scutari-kérdésben. Ezt a magatartást az igazság rendíthetetlen elvei irányították. Még egyszer hangsúlyozom népemmel együtt a történelem és a hódítás által szentesített jogaimat. Magam és népem méltósága nem engedik meg nekem, hogy elszigetelt cselekvésbe bocsátkozzunk. Ezért Scutari sorsát a nagyhatalmak kezeibe helyezem.” In: *Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871–1914*. 34. Band. Zweite Hälfte. Berlin, 1926. 796. o.

re vonják vissza csapataikat. Egyidejűleg megállapodtak abban is, hogy 1000 montenegrói katona a hadianyag és a nehézágyúk elszállítása, 200 fő pedig a Taraboš-hegyen elesettek eltemetése miatt hátramarad, ám a tiszteket kivéve nem léphetnek be a városba.⁴⁷

Május 9-én leégett a bazár Scutariban, ami tovább nehezítette a hosszú ostromot elszenvedett ott élők sorsát. A lakosság állítása szerint a montenegróiak gyújtották fel.⁴⁸

Május 12-én elrendelték, hogy a blokádot alkotó összes hajó a Bojana torkolatánál gyülekezzen.⁴⁹

A kis létszámú megszálló erőt képviselő Scutari–különítményt már május 9-én elkezdtek szervezni a különböző hajókon szolgálatot teljesítőkből. Ausztria–Magyarország a RADETZKY, valamint a ZRÍNYI legénységéből 300 fővel, Anglia a KING EDWARD VII matrózaiból 250 fővel, Olaszország a GIUSEPPE GARIBALDI, a FRANCESCO FERRUCCIO és a VARESE hajókról 200 emberrel, Franciaország az ERNEST RENAN fedélzetéről 150 fővel, Németország a BRESLAU emberei közül 100 fővel képviseltette magát a matrózkülönítményben. A Scutari igazgatására létrehozott nemzetközi bizottság elnöke az angol Burney altengernagy volt, tagjai közé pedig osztrák–magyar részről Njegovan ellentengernagy, az olasz Patris ellentengernagy, a francia Laugier sorhajókapitány, német részről von Klitzing fregattkapitány mint polgári biztos tartoztak, valamint a bírónak kinevezett osztrák gróf Welsersheim korvettkapitány az osztrák–magyar részleg parancsnoka.⁵⁰

Május 14-én az előre eltervezett program szerint történt minden. Reggel 8 órakor az osztrák SKUTARI és az olasz JOLANDA, fedélzetén a nemzetközi részleg 750 tagjával és 8-10 napra elegendő ellátmánnyal, lőszerrel és poggyással, kihajózott a Bojana-torkolatból. Háromnegyed óra elteltével követte őket a zászlóshajóvá kinevezett olasz MAFALDA gőzös a rangidős parancsnokokkal és törzseikkel. A SKUTARI röviddel déli 1 óra után futott be névadó városába, ahol rögtön partra szállt az osztrák és angol tengerésztisztek által vezényelt, öt szakaszból álló díszőrség (10–10 fővel és 1–1 zászlóval). A MAFALDA fedélzetén fél háromkor érkező nemzetközi bizottságot az osztrák–magyar, az olasz, az angol, a francia és az orosz konzul, valamint egy montenegrói őrnagy, a csendőrparancsnok fogadta. Kiszállás után először a nemzetközi és a három századból álló montenegrói díszőrség tiszteletadását fogadták. Ezt követően a bizottság tagjait a város parancsnoka, Bečir tábornok fogadta a kormányzói palota épületében, ahol sor került a város és az azt övező erődök hivatalos átadására. A legénység rögtön leváltotta a montenegrói öröket és elfoglalta a számára kijelölt körzeteket, mindenütt kitűzték saját zászlóikat. Megegyezés született, hogy 100 fegyvertelen montenegrói katona és néhány tiszt még pár napig a város területén marad a hadianyag elszállításának befejezésére; a postai, távirdai és vámhivatali teendőket, újabbak toborzásáig, montenegrói tisztviselők végzik. Több montenegrói tiszt a

⁴⁷ KAW MKSM 1913. 18-1/3-89.

⁴⁸ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 2047.

⁴⁹ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10. Njegovan május 12-i sz. n. távirata Bécsbe.

⁵⁰ *Jorberg-Röhr*: i. m. 341. o.; *Diplomatische Aktenstücke*, i. m. 275. o.; KAW MKSM 1913. 18-1/3-89., 18-1/3-90.

nemzetközi alakulat tisztjeivel együtt rendőri feladatokat lát el. Ezt követően az ünnepélyes zászlócsere és a montenegrói csapatok elvonulása következett.⁵¹

Az osztrák–magyar különítményt ideiglenesen a jezsuita kolostor udvarán helyezték el a BRESLAU német matrózaival együtt. Njegovan és törzse az osztrák–magyar főkonzul, von Zambaur vendégszeretetét élvezte. A fellegrárban is kitértek az öt nagyhatalom lobogóját és a város átvétele után a lakossághoz szóló proklamációt bocsátottak ki. 15-én a SKUTARI a nemzetközi részleg 250 fős maradék részét is a városba vitte. (Az egykori török kaszárnyákat higiéniai okokból nem használták elszállásolásra.)⁵²

Május 14-én délután 2 órai hatállyal a nemzetközi tengeri blokádot feloldották,⁵³ a nagyobb egységek azonban, mint az ERZHERZOG FRANZ FERDINAND, a RA-DETZKY, a ZRÍNYI, a KING EDWARD VII, az ERNEST RENAN, a BRESLAU, a GIUSEPPE GARIBALDI, és a VARESE a Bojana-torkolatban maradtak.⁵⁴ Az ott horgonyzó hajókkal a közvetlen kapcsolat fenntartására éjjel az ERZHERZOG FRANZ FERDINAND fellegrárban felállított Zeiss-fényszórója, nappal az angol zászlóshajó heliotropja (naptükör) szolgált.⁵⁵ A jezsuita kolostorban felállították az ERZHERZOG FRANZ FERDINAND hordozható rádióállomását.

Május 15-től a tengernagyi tanács naponta tartott több órás tanácskozást a város javára fordítható szervezeti keretek, szolgálati ágak létrehozásáról. Ebben a munkában, tanácsadói karként, a konzuli testület volt a segítségükre. Szóba került új városi vezetőség, orvosi tanács, vámhivatali igazgatóság, városi biztonsági rendőrség, valamint új bíróság létrehozása.⁵⁶

A nemzetközi bizottság nem volt könnyű helyzetben, hiszen a török állami hivatalnokok eltávozásával a város polgári hatóságok nélkül maradt. (A rövid montenegrói megszállás alatt a hadijog volt érvényben, a rendet katonai erővel tartották fenn.) A városi bevételeket a korábbi török normák szerint állapították meg és a városi eljárásrend rendelkezésére bocsátották. A városi tanácsba és a vámhivatalba olyan emberek is bekerültek, akik már a török uralom idején is ott szolgáltak. A törvényhozó és a végrehajtó hatalmat a tengernagyi tanács gyakorolta.

Az előfordult himlő és tífusz megbetegedések miatt, a város fertőtlenítésére 4000 frankot utaltak ki az orvosi tanács számára.

Scutari kivilágítását először a montenegróiak oldották meg és a lámpákat ott is hagyták. A távíróhivatal eszközei is montenegróiak voltak, mivel a török gépek használhatatlanná váltak. Azokat meg kellett vásárolni a kis királyságtól. Az ott szolgálatot teljesítő montenegrói személyzetet az osztrák és olasz posta hivatalnokaival tervezték felvál-tani.⁵⁷

⁵¹ KAW MKSM 1913. 18-1/3-90.; 18-1/7-7.; *Kessler*: i. m. 266–267. o.; *Rohde*: i. m. 132. o.

⁵² KAW MKSM 1913. 18-1/3-90.; 18-1/7-7.

⁵³ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 2145.

⁵⁴ KAW MKSM 1913. 18-1/3-90.

⁵⁵ KAW MKSM 1913. 18-1/3-90.; 18-1/7-7.

⁵⁶ KAW MKSM 1913. 18-1/7-7.

⁵⁷ Uo.

A tengerügyi tanács ülésein napirendre került a piaci árak és a pénz értékének megállapítása, továbbá egy büntetőbíróság létrehozása.

A különítmény egész legénysége védőoltást kapott. Még sok török tiszt, hivatalnok és családja (mintegy 1 030 fő), valamint 633 beteg és lábadozó török katona volt Scutariban; ezt az 1 663 főt tengeri úton Konstantinápolyba (Istanbul) tervezték szállítani. A város élelemhiánnyal küzdött. Az osztrák–magyar és az olasz segélyexpedíció készleteiből minden személy naponta meghatározott adag kenyeret kapott.⁵⁸

Scutari területét öt kerületre osztották fel, mindegyiket egy–egy nagyhatalom erői kormányozták. Az egyes katonai részlegek a rendőri, őr- és tűzoltószolgálatot egyaránt ellátták. Várospancsnokká von Klitzing fregattkapitányt nevezték ki. A matrózok többségét később a megtisztított, egykori török laktanyákban helyezték el.⁵⁹

A Scutari-kormányzat hatásköre magára a városra és 10 km-es sugarú körzetére terjedt ki. Május 20-án a nemzetközi bizottság ideiglenes városi tanácsot hozott létre. Abba – mint korábban is – hat keresztény, illetve hat mohamedán albán tartozott. Egy olasz tengerész hadnagy azt a megbízatást kapta, hogy vegyen részt a városi tanács ülésein. A város világitását, távirószolgálatát újjászervezték. Felállítottak egy orvosi bizottságot (1 osztrák, 2 olasz, 1 keresztény és 1 mohamedán albán orvos képezte), mely az egészségügyi viszonyok javításán, a betegségek leküzdésén munkálkodott. A város élelmiszerellátásának biztosítására a MARGHERA naszád állandóan a Bojanán közlekedett.⁶⁰ Május 21-én a nemzetközi megszálló alakulat parancsnoksága uralmának életbe lépéséről angol és albán nyelven nyilatkozatot intézett a lakossághoz.⁶¹

A különféle, közrend elleni cselekményeket súlyosan büntették. Így május 23-án egy Pavlovucenic nevű görögkeleti albán férfit agitáció miatt letartóztattak és az angol zászlóshajóra vittek.⁶²

Burney admirális Angliában élő honfitársait jótékonykodásra szólította fel a Scutari környéki, a háború alatt elszegényedett hegyi falvak javára.⁶³

A montenegrói hadianyag elszállítása elhúzódott, csak június 7-én fejezték be, akkorra már minden montenegrói erő Scutaritól tíz km távolságban volt.⁶⁴

⁵⁸ KAW MKSM 1913. 18-1/7-7.

⁵⁹ *Jorberg-Röhr*: i. m. 342. o.; *Rohde*: i. m. 132. o.; *ÖStA Nachlässe und Sammlungen, Nachlass B/181*. Nr. 2.

⁶⁰ *Kessler*: i. m. 267–268. o.

⁶¹ Szövege a következőképpen hangzott: „Az európai nagyhatalmak nemzetközi flottájának nevében: Miklós, Montenegro királyának kivonulása után, az autonóm albán kormány létrejöttéig a várost a nemzetközi flotta tisztjeinek bizottsága kormányozza, akik a nagyhatalmakat képviselik. Minden lakost felszólítunk, hogy ezen tisztek rendelkezéseinek – a hadijog azonnali alkalmazása mellett – engedelmeskedjenek. A közösségi ügyek intézésére hat mohamedán és hat keresztény albánból álló helyi tanácsot hoztunk létre. Ezen kívül olasz, osztrák és albán orvosokból álló orvosi bizottságot is alkalmazunk, melynek feladata megtenni a szükséges intézkedéseket a rossz egészségügyi viszonyok ellen. A török mérték szerinti 11 %-os importvámokat ideiglenesen folytatólagosan beszedjük és szigorú rendeletet bocsátunk ki, mely szerint senki sem léphet be fegyverrel a városba.” In: *Kessler*: i. m. 268–269. o.

⁶² KAW MKSM 1913. 66-5/11-10. Njegovan 23-i sz. n. távirata Castelnuovóból Bécsbe.

⁶³ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM O.K./M.S. Nr. 2496.

1913 június végétől már működtek a helyi hatóságok: a városi tanács, a rendőrség, a csendőrség, a békebíró és a büntetőbíró, a postai, a távíró, a vám- és az orvosi szolgálat. A posta- és távíróhivatalt június 22-én vették át a montenegrói hivatalnokoktól. A tengernagyi tanács legfelsőbb katonai, oktatásügyi és pénzügyi hatóságként is funkcionált.⁶⁵

Scutari haditengerészeti erők általi megszállása azonban csak átmeneti megoldás lehetett, szárazföldi alakulatoknak kellett azokat a lehető leggyorsabban felváltaniuk. Erre vonatkozó kérését Burney altengernagy még május 27-én tolmácsolta Londonba.⁶⁶

Anglia cselekedett a leggyorsabban. Június 8-án a BLACK PRINCE páncélos cirkáló, fedélzetén a Nyugat-Yorkshire-i gyalogezred 2. zászlóaljának 3. százada (11 tiszt, 38 altiszt, 290 fő és egy 42 fős zenekar) Phillips alezredes parancsnoksága alatt Máltáról San Giovanni di Meduába érkezett, 10-én délben pedig befutott Scutariba.⁶⁷ (A britek 1913 végén a városban tartózkodó erőiket összesen másfél századra és annak törzsére – mintegy 300 ember – csökkentették, majd 1914 júliusában a Máltán állomásozó Warwick-shire-gyalogezred Laring alezredes vezette két századával váltották fel.) Németország 1913. június 28-án egy 115 főt számláló tengerészgyalogos különítményt állított fel (6 tiszt, 12 altiszt, valamint 97 tengerészgyalogos), amelynek parancsnoka Schneider őrnagy volt. Július 2-án a német különítmény Kielből illetve Wilhelmshavenből vonaton érkezett Triesztbe, ahonnan 3-án a BRESLAU, majd a Bojana-torkolatától a MARGHERA fedélzetén 7-én érkeztek Scutariba.⁶⁸ A németeket magánházaknál szállásolták el.⁶⁹

Július 15-én egy olasz tiszt látogatott el a városba azzal a megbízással, hogy tájékozdják saját matrózrészlegük felváltásának lehetőségeiről.⁷⁰ Tíz nap múlva, 25-én követte őt Olaszországból a novarai állomáshelyű 24. gyalogezred két százada, egy hegyi tüzérszakasz, hét szakasz alpesi vadász (összesen 437 fő, valamint egy 40 fős zenekar), élén Vigliani alezredessel.⁷¹

Augusztus 7-én érkezett Marseille-ből a LE BALKAN szállítógőzösön a Bojana-torkolatba a francia 22. gyarmati gyalogezred (garnizonja Hyéresben volt) 4. százada (3 tiszt, 1 orvos, 18 altiszt és 182 katona) Coulais százados vezetésével. Scutariba 8-án futottak be. Lovakat, öszvéreket, járműveket a franciáknak a helyszínen kellett beszerezniük.⁷²

---

⁶⁴ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 2370. ; HHStA PA XII. Liasse XLV/12. 430. doboz, res. Nr. 278.

⁶⁵ *Dr. Freiherr von Dungern: Die Entstehung des Staates Albanien.* In: *Jahrbuch des Völkerrechts.* II. Band. München und Leipzig, 1914. 291., 293., 296. o. ; HHStA PA XII. Liasse XLV/12. 430. doboz, Nr. 3687.

⁶⁶ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 2370.

⁶⁷ HHStA PA XII. Liasse XLV/12. 430. doboz, Nr. 1422., 1709.

⁶⁸ *Jorberg-Röhr: i. m. 342–343. o. ; Militärische Rundschau,* Nr. 87., 30. Juni 1913. 2. o.

⁶⁹ HHStA PA XII Liasse XLV/12. 430. doboz, res. Nr. 1271.

⁷⁰ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 3342.

⁷¹ *Jorberg-Röhr: i. m. 344–345. o.*

⁷² Uo. 343. o. ; KAW MKSM 1913. 18-1/9-11.

Az osztrák–magyar tengerészkülönítmény felváltását hosszas tervezetések, egyeztetések előzték meg. 1913. május 29-én Haus tengernagy sürgette Bécsben, hogy a Scutariban lévő matrózokat sürgősen váltsák fel a császári és királyi hadsereg erőivel, mivel a Monarchia sorhajóiról kiállított tengerészalakulat városban tartózkodása erősen meggyengítette a hajók ütőképességét. Ugyanakkor a balkáni államok közötti növekvő feszültség miatt a hadiflottát valószínűleg még be kell vetni a birodalom határain kívül.⁷³

Conrad von Hötzendorf vezérkari főnök június 1-én az uralkodónál járt kihallgatáson, aki engedélyezte a csere lebonyolítását.⁷⁴

Hogy mennyire a presztizsszempontok voltak a meghatározóak a kiválasztásnál, azt jól mutatja von Zambaur – a Monarchia főkonzulja Scutariban – június 23-án a császárvárosba küldött távirata is, melyben kifejtette, hogy mivel a rangidős tiszt az angol Phillips alezredes, ezért a jövőben osztrák–magyar részleg parancsnokának legalább ezredesi rendfokozattal kellene rendelkeznie. Július elejétől tárgyalások folytak a szövetséges olaszokkal is az albán városba küldendő csapatkontingens nagyságát és a leváltás időpontját illetően.⁷⁵

Zambaur július 8-án Berchtold külügyminiszternek címzett táviratában hangsúlyozta, hogy presztizsszempontokból üdvös lenne, ha a városba küldendő csapategység kötelékébe feltétlenül betagoznának egy jól felszerelt zenekart is. Addig az időközben albán vizekre vezényelt VIRIBUS UNITIS sorhajó zenészei tartózkodtak Scutariban. Július 15-én a bécsi vezérkar a római konzul jelentéséből értesült arról, hogy az angolok és a franciák egyezsége jutottak, miszerint a két állam szárazföldi kontingensének együttes nagysága a hármass szövetség összes városban lévő erőinek létszámával azonos legyen.⁷⁶

Pontos tervek készültek az osztrák–magyar vezérkarban, melyekből kiviláglik, hogy legalább egy ezredesi rangban lévő, az angol és francia nyelvet egyaránt bíró parancsnokot (erre a posztra szóba került Pilár ezredes a 32. számú tábori vadászászlóaljából, gróf Salis-Seewis vezérőrnagy, valamint Kailer alezredes a 87. gyalogezredből) és 450 katonát kívántak küldeni. Ferenc Ferdinánd trónörökös úgy vélte, az alakulatban mindhárom fegyvernemnek képviseltetnie kellene magát, parancsnokát pedig feltétlenül a 87. ezredből kéne választani.⁷⁷

A közös hadügyminiszter július 19-én kiadott rendelkezése rendkívüli részletességgel szabályozta az alakulat szállításának és felváltásának mikéntjét. Július 24-ére tűzte ki az indulás időpontját. Intézkedett, hogy a legénység tábori ruházatban és felszereléssel, teljes lőszer-, élelem-, valamint pénzellátmánnyal induljon útnak. A parancsnok – aki mellé egy tengerésztisztet is beosztottak – Njegovan ellentengernagy alárendeltségébe tartozott, de a különítmény kiképzését és harcászati vezetését tekintve önálló volt. Előírták, hogy megérkezésük után mindenkit azonnal be kell oltani.⁷⁸

⁷³ KAW MKSM 1913. 69-5/11.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ KAW KM Präs. 1913. 77-3/1.; Generalstab 1913. 63-11/129.

⁷⁶ KAW KM Präs. 1913. 77-3/1.; Generalstab 1913. 63-11/150.

⁷⁷ KAW Generalstab 1913. 63-11/149., 63-11/150., 63-11/155.; MKSM 1913. 69-5/11-3.

⁷⁸ KAW Generalstab 1913. 63-11/159.

Az osztrák–magyar haditengerészeti egység felváltására a Cilli (Celje) környékéről kiegészített és Polában állomásozó, báró Succovatyról elnevezett 87. közös gyalogezred 4. zászlóalját küldték. A négy századból álló alakulatot egy géppuskás osztaggal, csapatvonattal, a görzi (Gorizia) 3. árkász zászlóaljjal, egy szanitécosztaggal, egy élelmező fiókraktárral, egy tábori rádióállomással és az ezred zenekarával erősítették meg, így összesen 29 tiszt, 480 fő altiszt, illetve legénység tartozott az állományába. A különítmény, melynek parancsnoka Ottmar Kailer alezredes volt, 1913. július 24-én délután két órakor indult el Pola kikötőjéből az URANO Lloyd-gőzös fedélzetén. Különlegességnek számított, hogy a katonák trópusi sisakot viseltek.⁷⁹

Az URANO július 26-án reggel háromnegyed hatkor vetett horgonyt San Giovanni di Medua kikötőjében. A különítmény 27-én gyalogmenetben érkezett Barbalušiba (Barbullushi), majd 28-án délelőtt Scutariba. A város déli bejáratánál Njegovan és Richard Barry ellentengernagy, valamint az osztrák–magyar konzul várta a katonákat, akik zeneszó mellett vonultak be a városba. A különféle felszerelések, poggyász, ellátmány utánszállítását a Bojanán végezték és augusztus 2-án fejezték be.⁸⁰ A 27-i menet közben Paul Vesovnik gyalogos napszúrást kapott és Barbalušiban másnap hajnalban elhunyt. Temetése a többi csapatrészeg részvételével 29-én történt. A kiszemelt – egyik volt török – laktanyába való bevonulásig a különítményt ideiglenes szállásokon (a jezsuita kolostorban, a ferences kolostor gazdasági épületeiben, illetve néhány magánháznál) helyezték el. A rádióállomást augusztus 1-én állították fel.⁸¹

Az egész legénységet beoltották és ellátták kinittel. Kailer első jelentésében felsorolta a különítmény számára feltétlenül szükséges dolgokat: telefonösszeköttetés kiépítéséhez 15 km vezeték és készülékek, négy darab 10 méter mély kút, víztisztítók, több kétkerekű jármű, írógép, fényképezőgép, végül, presztizs-okokból, nagyobb létszámú zenekar.⁸²

Az utolsóként érkező franciák befutásával befejeződött a Scutariban tartózkodó összes partraszálló erő felváltása.

Július 30-án lovag Richard Barry osztrák–magyar ellentengernagy – aki már július 24-től Scutariban tartózkodott – vette át Njegovan helyét a tengernagyok tanácsában és a nemzetközi bizottságban. Njegovan, mint a Bojana torkolatánál álló osztrák–magyar hajóraj parancsnoka, ugyanazon a napon a matrórészleggel együtt behajózott a VIRIBUS UNITIS sorhajóra.⁸³ A németeknél von Klitzing fregattkapitány helyét Biermann korvettkapitány vette át.⁸⁴

⁷⁹ *A Hadsereg*, 1913. augusztus 31. szám, 243. o.; *Militärische Rundschau*, Nr. 108., 21. Juli 1913. 4. o.; KAW MKSM 1913. 69-5/11-3. ad. res. Nr. 10.

⁸⁰ KAW MKSM 1913. 69-5/11-3. ad. KM O.K./M.S. Nr. 3547.; 69-5/11-3. ad. res. Nr. 10.; HHStA PA Liasse XLV/12. 430. doboz, KM P.K./M.S. Nr. 3522.

⁸¹ HHStA PA XII Liasse XLV/12. 430. doboz, Präs. Nr. 12299.

⁸² KAW MKSM 1913. 69-5/11-3. ad. res. Nr. 10.

⁸³ KAW MKSM 1913. 69-5/11-3. ad. KM O.K./M.S. Nr. 3566.; HHStA PA XII Liasse XLV/12. 430. doboz, Nr. 5282.

⁸⁴ *Jorberg-Röhr*: i. m. 343. o.

A Scutariba irányuló postaforgalmat Trieszten és Castelnouvón (Hercegnovi) át a Bojanán közlekedő hajóval bonyolították le. Táviratokat a castelnouvói rádióállomáson keresztül küldtek, azokat a Scutariban működő tábori rádióállomás vette.⁸⁵

Az osztrák–magyar alakulat egyik fő feladata a lakosság bűncselekmények elleni biztosítása volt. Megérkezése után nem sokkal a zászlóalj egy katonai rendőri részleget is felállított. A kiképzés a békeidőben szokásos módon folytatódott. A tisztek különösen olasz és német kollégáikkal szolgáltak együtt bajtársiasan. A más alakulatokkal történt érintkezés megkövetelte, hogy a különítmény elitcsapat legyen, s a többiek is tisztelettel tekintsenek rá. A harci kiképzés során bizonyos ágakat specializáltak: egy távíró és jelzőosztagot hoztak létre, nagy hangsúlyt helyeztek az utász, az egészségügyi, a jelentő lovas és géppuskás kiképzésre, az éleslövészetre, valamint a tisztek lögyakorlataira.⁸⁶

Barry ellentengernagy augusztus 5-én a laktanyaépítésre korábban engedélyezett 10 000 frank folyósítását kérte Bécsből, illetve annak ugyanakkora összeggel való megtoldását.⁸⁷

Augusztus 9-én a nemzetközi bizottság a Merturi albán törzs képviselőit fogadta. A törzs Djakova (Djakovica) környékén élt, a szerbek fennhatósága alatt, akik nem engedték, hogy Scutarival kereskedjenek. Ezért a nagyhatalmak segítségét kérték, azonban mind az öt állam képviselője elzárkózott a kérés teljesítése elől.⁸⁸

Augusztus 13-án a bizottság eldöntötte, hogy felkéri a londoni nagyköveti konferenciát, azonnal küldjön két magasabb katonai, vagy civil közigazgatási hivatalnokot, akik átvennék a város adminisztrációját és akikre a könyvek és a pénztár vezetését is rájuk bízhatnák.⁸⁹

A katonai ünnepekről Albániában sem feledkeztek meg. 1913. augusztus 18-án nagy pompával ünnepelték meg Scutariban Ferenc József születésnapját. Előző este a 87. gyalogezred zenekara bejárta a város utcáit, az angol és az olasz tengernagy, valamint a francia és német különítmény parancsnokának lakása, végül a Monarchia konzulátusa előtt játszott egy-egy darabot. 18-án reggel fél nyolckor Burney altengernagy díszmenet tartott a „Place des Officiers”-en, ahová a teljes osztrák–magyar zászlóalj kivül a többi részleg is egy-egy díszszázaddal vonult fel.⁹⁰

A Scutariban állomásozó különböző nemzetiségű alakulatok között ellentétek feszültek, mégpedig az antant és a hármasszövetség államainak képviselői, de az egyes szövetségesek között is. Például a tengernagyok tanácsának ülésein az olasz parancsnok fontos kérdésekben rendszeresen az antant országok képviselőivel szavazott együtt, így

⁸⁵ KAW MKSM 1913 79-2/2.

⁸⁶ *Peter Oberst: Die Tätigkeit des österreichisch–ungarischen und deutschen Skutaridetachements im Kriege 1914–1916. HL Tanulmánygyűjtemény (Tgy.), 91. sz. tanulmány, 1–2. o.; A Hadsereg, 1913. október 16. 300. o.*

⁸⁷ KAW MKSM 1913 69-5/11-5.; KM P.K./M.S. Nr. 3713.

⁸⁸ KAW MKSM 1913 18-1/9-10.

⁸⁹ KAW MKSM 1913 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 3824 ad.

⁹⁰ *A Hadsereg, 1913. október 16. szám, 300. o.*

a német és osztrák–magyar tisztek egy idő után elmaradtak az értekezletekről. A német alakulat nem ismerte el előjárójának az angol Phillips alezredest.⁹¹

Többször előfordult, hogy az egyetértés felbomlott. Így a tengernagy tanács szeptember 16-i ülésén az angol admirális ismételt felvetette a Drinen építendő hid kérdését és maga vezette a szavazást. Barry a bécsi útmutatásoknak megfelelően nem adta beleegyezését a dologhoz. Válaszul Burney kinyilvánította a döntést, hogy a hid építését a Société d' Oriente kapja meg, mivel 4:1 arányban arra voksoltak. Ezáltal az addig kivétel nélkül megvalósult egyöntetűségi elv megtört. Barry kérte az angol tengernagyot, hogy a további, Bécsből várt eligazításáig ne tartson több ülést a tengernagyok tanácsa. A bizottság azonban Barry távolmaradása ellenére tovább ülésezett, sőt döntő határozatokat is hozott az eset után. Az osztrák–magyar tengernagy október 5-én kelt táviratában feletteseinek elpanaszolta, hogy a tarthatatlan állapot a lakosság körében azt a benyomást keltheti, mintha a Monarchia a nemzetközi bizottság és kormányzat munkájából ki volna zárva. A német képviselő, utasítások híján, elfogadta a történéseket és egyszerűen csatlakozott a többséghez, az olasz képviselő azonban, noha Barryval megegyező utasításokat kapott, néhány kivétellel mindig az angol képviselővel együtt szavazott.⁹²

A tanács angol, francia és olasz tagjai októberben is tovább tartották üléseiket és hozták döntéseiket tekintet nélkül Németország, valamint Ausztria–Magyarország képviselőinek távollétére.⁹³

A csendőrség és a rendőrség átszervezéséről – amely addig kizárólag angol parancsnokság alatt állt – szeptember 2-án döntött a tengernagy tanács. A két szervezet vezetésére három tagú tiszti albizottságot neveztek ki, benne egy elnöki funkciót betöltő osztrák, egy angol és egy olasz századossal. Barry egy olaszul jól tudó százados küldését kérte, mivel az egyetlen osztrák–magyar százados, akit átmenetileg a kiképzendő albán csendőrség és rendőrség vezetésével bíztak meg csak németül beszélt. A kérést az indokolta, hogy a legtöbb albán értett olaszul. A közös hadügyminisztérium a 47. császári és királyi gyalogezredbe tartozó Josef Mair századost jelölte ki erre a feladatra, aki kiválóan tudott olaszul, franciául és angolul.⁹⁴

Schneider német őrnagy a német Scutari–különítmény megerősítésére szánt 20 tengerészgyalogossal szeptember 2-án érkezett Triesztbe, majd Polából a GEIER német cirkálón a Bojana-torkolatig, onnan pedig Scutariba hajóztak.⁹⁵

1913. július 29-én a nagyhatalmak londoni konferenciája úgy döntött, hogy autonóm, semleges, az európai hatalmak garanciáját élvező Albániát hoznak létre, melynek államformája fejedelemség lesz. Elhatározták, hogy Valonában (Vlora) Nemzetközi Ellenőrző Bizottságot hoznak létre, mely a hat nagyhatalom egy–egy képviselőjéből és egy albán tagból áll. A bizottság mandátuma tíz évre szólt, s arra, hogy ellássa az ország

⁹¹ *Sasvári Ármin*: Mi lesz Albániával? Budapest, 1916. 19. o.; ÖSta Nachlass B/617. Nr. 1. 22–24. o.

⁹² KAW MKSM 1913. 66-5/11-10. Barry sz. n. távirata szeptember 16-án Bécsbe; MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 4734.

⁹³ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 4919.

⁹⁴ KAW MKSM 1913. 69-5/11-6.; HHSta PA XII. Liasse XLV/6. 422. doboz, KM Präs. Nr. 13666.

⁹⁵ *Militärische Rundschau*, Nr. 153., 4. September 1913. 2. o.

civil és pénzügyi kormányzatát; Scutari kormányzatát is alá rendelték. A július 29-i határozat kimondta, hogy a hatalmaknak hat hónapon belül ki kell nevezniük egy fejedelmet az ország élére (Wilhelm zu Wied herceg lett az uralkodó és 1914 tavaszán érkezett meg Albániába), valamint külföldi tisztek által vezényelt nemzetközi csendőrséget kell felállítani a közrend biztosítására. Az utóbbi szervezési munkálatait a holland Thomson alezredes végezte október 15-től.⁹⁶

Miután a városi közigazgatás ellenőrzését a szárazföldi erőkhöz tartozó tisztek vették át, szeptember 6-án a bizottság egyöntetűen úgy döntött, hogy tagjai a következőkről értesítik kormányukat: a nemzetközi bizottság az új Ellenőrző Bizottság Albániába érkezésekor feloszlik. A rangidős részlegparancsnok ideiglenesen Scutari katonai parancsnoka marad és az öt különítmény elöljáróiból álló bizottság elnöke lesz. E bizottság veszi át a város kormányzását. A nemzetközi csapatok élére egy ezredet kívántak állítani. Burney angol nemzetiségű ezredest javasolt; a bizottság francia és olasz tagja egyetértett a felvetéssel.⁹⁷

Szeptember 21-én az angol Phillips alezredest ezredessé léptették elő. A nemzetközi különítményben a rangok sorrendje a következőképpen alakult: Anglia, Olaszország, Ausztria–Magyarország, Németország és Franciaország.⁹⁸

A közös hadügyminiszter, az állomány elhelyezési gondjain enyhítendő, október 9-én öt hordozható barakkot utalt ki a Scutariban szolgáló osztrák–magyar katonáknak.⁹⁹

1913. október 15-én a londoni követi konferencia határozatának megfelelően a tengernagyok tanácsa befejezte működését. Feladatait a Valonában székelő Ellenőrző Bizottság vette át. Biermann német korvettkapitány október 15-én, Barry osztrák–magyar ellentengernagy 17-én, Burney angol altengernagy, Patris olasz ellentengernagy, valamint Pradier francia sorhajókapitány október 19-én utazott el Scutariból. Az öt nagyhatalom zászlóit levonták, helyettük kitűzték az albán lobogót. Az osztrák–magyar különítménynél tanácsadóként egy tengerésztiszt maradt, aki a kikötőparancsnoki teendőket is ellátta. Az angol Phillips ezredest a nemzetközi megszálló csapatok parancsnokává és a város kormányzójává nevezték ki.¹⁰⁰

1913 novemberében a Kailer ezredes vezette osztrák–magyar különítmény a következő alegységekből állott: a 87. gyalogezred 4. zászlóalja, annak törzse, négy százada, egy géppuskás osztály, a csapatvonat, az ezredzenészek, a 3. árkász zászlóalj, egy lovas járőr, egy orvosi részleg, egy ellátó raktár és a Császár százados vezetésével működő 6. számú tábori rádióállomás. Az alakulat összlétszáma 595 fő (31 tiszt, 564 fő legénység), hadiállománya 450 ember volt.¹⁰¹

A XVI. hadtest vezérkari főnöke november 18-án jelentette Bécsbe Conrad von Hötzendorfnak, hogy Scutari angol parancsnoka olyan csendőrséget kíván szervezni, amely az államhatárokon túl is tevékenykedhetne; jelenlegi állománya 2 albán, 1 angol

⁹⁶ *Boeckh*: i. m. 43., 102–103., 112. o.

⁹⁷ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 4270.

⁹⁸ KAW MKSM 1913. 66-5/11-10. res. Nr. 84.

⁹⁹ KAW KM 1913. Abt. 5/A/T.B. Nr. 3619.

¹⁰⁰ *Jorberg-Röhr*: i. m. 344–345. o.; KAW MKSM 1913. 66-5/11-10.; KM P.K./M.S. Nr. 4919.

¹⁰¹ KAW Generalstab 1913. 63-11/171.

tiszt és 50 fő. Az egész szervezetet angol mintára, angol tisztekkel tervezi létrehozni; az osztrák–magyar tisztek a csendőrségből ki lesznek zárva.¹⁰²

A francia kormány november 27-én Jules Roux-ot, a gyarmati tüzérség őrnagyát nevezte ki a francia Scutari–különítmény parancsnokává, egyidejűleg Arguel fregattkapitányt, aki rendőrbírói feladatokat látott el, visszahívták.¹⁰³

December 4-én Phillips ezredes elrendelte Scutari lezárását tíz napos időtartamra, napnyugtától napkeltéig, mivel a várostól mért 10 km-es határon belül az albánok lövöldöztek.¹⁰⁴

December közepén a város angol parancsnoka az Ellenőrző Bizottsághoz fordult: engedélyezze a Scutari és San Giovanni di Medua közötti út javítását, amit az osztrák–magyar és olasz árkászok végeznének el.¹⁰⁵ December 29-én megegyezésre jutott a két különítmény, hogy az út javításának kezdete 1914. január 7. lesz. Mindkét részleg 40 főből állt, nyolc szakaszra osztották fel a távolságot és négy héten át végezték a munkát.¹⁰⁶

1914. március 9-én a Monarchia hadügyminisztere engedélyezte, hogy Arno Bötsch tartalékos katolikus táborigazgató az osztrák–magyar Scutari–különítmény missziójának idejére aktív állományba vegyék, és a városba küldjék.¹⁰⁷

Az osztrák–magyar részlegbe tartozó Dusan Zsivkovic százados 1914 júliusában kérte a hadügyminisztert, hogy Scutari 14–20 éves fiataljait különféle sportokra oktathassa, majd később katonailag kiképezhesse, ezáltal felkelthesse a fiatalok szimpátiáját Ausztria–Magyarország iránt. A tanítás heti két–három délután zajlott volna a 87/4. zászlóalj 4–6, különösen jól képzett altisztjének közreműködésével. A százados 50 puskát és kb. 5 000 löszert kért erre a célra.¹⁰⁸

Az 1914. június 28-i sarajevói merénylet után megnehezült Scutariban a különböző nemzetek egységei között az érintkezés. Július 28-án a Monarchia hadat üzent Szerbiának. Az európai államok sorra általános mozgósítást rendeltek el. Minden különítmény a visszahívását várta. A nemzetközi kormányzó apparátus felszámolása gyorsan lezajlott. Az angol egység Phillips ezredessel az élén augusztus 1-én hagyta el a várost San Giovanni di Medua és Alessio kikötőjén át. Onnan Máltára, majd 19-én Southamptonba érkeztek. Az alakulatot még az év végén bevetették a nyugati hadszíntéren zajló flandriai harcokban.¹⁰⁹

A város parancsnokságát a rangidős Vigliani olasz alezredes vette át. A rendőrfőnök és börtönparancsnok a korábbi angol tiszt helyett az olasz Borgna százados, a vámtiszt Mair osztrák százados lett. Ők ketten ellenőrizték a csendőrség munkáját is. A rendőrség

¹⁰² KAW MKSM 1913. 18-1/7-14.

¹⁰³ HHStA PA XII. Liasse XLV/26. 453. doboz, Nr.5799.

¹⁰⁴ HHStA PA XII. Liasse XLV/26. 453. doboz, Nr. 513.

¹⁰⁵ Uo. Nr. 2472.

¹⁰⁶ Uo. Nr. 214.

¹⁰⁷ KAW MKSM 1914 48-1/8.

¹⁰⁸ Uo. 33-1/14.

¹⁰⁹ *Jorberg-Röhr*: i. m. 346–347. o.; HHStA PA XIV. Liasse L/7. 57. doboz. Halla főkonzul sz. n. távirata augusztus 1-jén Scutariból.

nyelve az angol helyett az albán lett. A várost öt helyett immár csak négy különítmény ellenőrizte.¹¹⁰

1914. június 29. óta a Scutariban lévő osztrák–magyar alakulat parancsnoka Edler von Lerch alezredes volt, aki az előző év november 1-től parancsnoki teendőket ellátó Franz Peter őrnagyot váltotta fel. Souchon német ellentengernagy augusztus elsejei távozása után a német tengerészgyalogos különítmény a császári és királyi 87. gyalogezred 4. zászlóaljának 5. századát képezte, élén Schneider őrnaggyal. A visszavonást elrendelő parancs kézhez vétele után az osztrák–magyar zászlóalj augusztus 4-én indult el, gyalogmenetben, San Giovanni di Meduába, ahová másnap érkeztek meg. Onnan augusztus 6-án – az osztrák–magyar Scutari–kolónia egy részével együtt – a SOFIA HOHENBERG trieszti gőzös fedélzetén, a ZENTA kiscirkáló és két torpedóromboló kíséretében érkeztek a Cattarói-öbölbe. Castelnuovóból augusztus 7-én a zászlóaljat vonaton Mostarba szállították, ahol hegyi hadviselésre alkalmas felszerelést és fegyverzetet kaptak. 10-én az alakulatot Szarajevóba irányították, ott visszalépett a Potiorek tábornagy irányította, a Szerbia ellen Dél-Boszniából és Hercegovinából támadó 6. osztrák–magyar hadsereg alárendeltségébe tartozó ezrede kötelékébe.¹¹¹

A németek a közös hadsereg egyenruháját, részben annak fegyverzetét, felszerelését kapták. (A német század 3 tisztet, 100 katonát számlált és egy géppuskával is rendelkezett.) Cilliből időközben megérkezett Szarajevóba a kiegészítés, így augusztus 14-én a Scutari–különítmény a feltöltés után a németekkel együtt 1700 főt számlált. Másnap Franz Peter őrnagy vezetésével Višegradra szállították őket, ahol 16-tól részt vettek a város körül folyt harcokban. A németek saját kérésükre az első vonalban küzdöttek, a 954-es magaslat megrohamozása közben 3 halottat és 23 sebesültet veszítettek. A német századot 21-én hazarendelték.¹¹² Potiorek augusztus 25-én 15 legénységi állományú katonát tüntetett ki közülük kiemelkedő bátorságukért arany és ezüst vitézségi éremmel.¹¹³ A Monarchia uralkodója augusztus 22-én a német tisztek közül Schneider őrnagynak az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályát, Schneider századosnak, Apel és von Below hadnagynak a Katonai Érdemkeresztet, Burmeister törzsorvosnak az Osztrák Császári Ferenc József Rend lovagkeresztjét adományozta a višegradi bevetésért.¹¹⁴

A németek szeptember 3-án, Szarajevón keresztül érkeztek Bécsbe. A császárváros közönsége nagy ünneplésben részesítette az alakulatot, mint az osztrák–magyar csapatokkal együtt harcoló első szövetséges csapatot. Ferenc József Schönbrunnban aznap délelőtt audiencián fogadta a kitüntetett tiszteket.¹¹⁵ Szeptember 5-én a német század elhagyta Bécset, 7-én az alakulatot feloszlatták. A katonákat az eredeti csapatrészek pótalakulataihoz osztották be. A 87. közös gyalogezred 1914 november végéig, Valjevo bevételéig tartózkodott a szerb harctéren. 1915 májusától az olasz

¹¹⁰ HHStA PA XI V. Liasse L/7. 57. doboz. Az osztrák–magyar főkonzul sz. n. jelentése augusztus 1-jén Scutariból.

¹¹¹ *Jorberg-Röhr*: i. m. 345–346. o.; HL Tgy. 91. sz. tanulmány, 4–7. o.

¹¹² *Jorberg-Röhr*: i. m. 345–346. o.; HL Tgy. 91. sz. tanulmány, 7–9. o.

¹¹³ KAW MKSM 1914. 13-5/20-2 ad.

¹¹⁴ Uo. 13-5/20.

¹¹⁵ Uo. 8-1/25.

hadszintéren, a Doberdo-fennsíkon harcoltak, majd 1915 őszén részt vettek Belgrád bevételében.¹¹⁶

Az olasz kontingenst 1914. augusztus 21-én vonták ki Scutariból. Durazzo kikötőjében hajóra szállva érkeztek haza. Vigliani megbízott városparancsnok elindulása előtt a város irányítását a konzuli testületre bízta. A Coulais őrnagy vezette francia különítmény maradt legtovább. Őket testőrségként a montenegrói uralkodó rendelkezésére bocsátották. Augusztus 24-én a Scutari-tavon (Shkodrai-tó) át távoztak a városból. 1915 novemberében a montenegrói csapatokkal együtt a Lovčen-hegység védelmére alkalmazták őket. 1916. január 12-én kezdődött visszavonulásuk Scutarin keresztül Durazzóba, ahonnan 1916 január végén Franciaországba szállították vissza az alakulatot.¹¹⁷

A konzuli testület 1914. augusztus 23-án vette át Scutari kormányzását. Novemberben a rendet és a biztonságot a mintegy 450 fős, kizárólag albánokból álló csendőrség és rendőrség tartotta fenn a városban.¹¹⁸

Az osztrák–magyar tengerész- illetve szárazföldi különítmény tagjai közül sokan kaptak kitüntetést, elismerést Albániában végzett szolgálatukért. Richard Barry ellentengernagy 1913. október 17-én Slovoich és Palese sorhajóhadnagyot, valamint Paul Lorenz és Adolf Friedl altisztet kitüntetésre terjesztette fel Scutariban végzett munkájukért, amit november 14-én meg is kaptak.¹¹⁹

Elias Zsivkovics 32. közös gyalogezredbeli százados, az osztrák–magyar segélymisszió parancsnoka és vezetője a Katonai Érdemkereszt kitüntetést kapta, Karl Steiner hadnagy, a bosznia–hercegovinai 4. gyalogezred éllemezőtisztje szintén az expedícióban való részvételéért kapott kitüntetést 1913. november 30-án.¹²⁰

Az osztrák–magyar Scutari-különítmény parancsnoki kara Barry admirális felterjesztésére részesült kitüntetésben. Ottmar Kailer alezredesnek, a különítmény parancsnokának az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztályát adományozták, Karl Cvitković százados, a különítmény szárnysegédje Bronz Katonai Érdemérmeket kapott, piros szalagon. Franz Peter őrnagy, zászlóaljparancsnok Katonai Érdemkeresztet, Rudolf von Koczian, Ernst Brosch, Josef Ritter Lodgmann von Auen százados és egyben századparancsnok Bronz Katonai Érdemérmeket illetve (Auen) Ezüst Katonai Érdemérmeket kapott piros szalagon. Eugen Vittori főhadnagy éllemezőtiszt, valamint Rudolf Orel főhadnagy a városi adminisztrációs bizottság tagja, Gustav Ester főhadnagy, árkász részlegparancsnok a Katonai Tiszti Szolgálati Jelet, Dr. Rupert Kortschak a különítmény főorvosa, valamint Viktor Scheufler, a katonai ellátó raktár elöljárója a Koronás Arany Érdemkeresztet viselhetették.¹²¹

¹¹⁶ *Jorberg-Röhr*: i. m. 345–346. o. ; HL Tgy. 91. sz. tanulmány, 8–9. o.

¹¹⁷ *Jorberg-Röhr*: i. m. 346–347. o. ; HHSta PA XIV. Liasse L/7. 57. doboz, Nr. 172/P.

¹¹⁸ HHSta PA XIV. Liasse L/7. 57. doboz, Nr. 9303.

¹¹⁹ KAW MKSM 1913. 13-3/28-15.

¹²⁰ Uo. 1913. 13-4/101.

¹²¹ Uo. 1914. 13-4/16.

A Scutari-válság az első Balkán-háborúnak csupán egy epizódja volt, azonban jelentősége túlnőtt Albánia határain. Scutari hovatartozásának ügye megosztotta a nagyhatalmakat és a balkáni kis országokat. Szélsőséges esetben a konfrontáció akár háborúvá is szélesedhetett volna. A nemzetközi Scutari-különítmény tevékenysége jól rávilágított az európai egyensúly megbomlásából fakadó nagyhatalmi érdekellentétekre. Az egység már csak látszat volt, mely az első világháború kitörése után bomlott fel teljesen. A sors kegyetlen fintoraként a Scutari-misszióban részes különböző nemzetek katonáinak a világegés frontjain nemegyszer egymással szembe kerülve kellett harcolniuk.

A NEMZETKÖZI FLOTTADEMONSTRÁCIÓBAN

Név	ERZHERZOG FRANZ FERDINAND sorhajó (OMM)	RADETZKY sorhajó (OMM)	ZRÍNYI sorhajó (OMM)	ASPERN kiscirkáló (OMM)	SANKT GEORG páncélos cirkáló (OMM)
Építés kezdete	1907		1908	1897	1900
Vízrebocsátás	1908	1909	1910	1899	1903
Szolgálatba állítás	1911			1900	1905
Épült	Stabilimento Tecnico Triestino, Triest			Cs. és Kir. Tengerészeti Szentár, Pola	
Vízkesztorítás (t)	14 500			2 400	7 300
Hossz (m)	138,7			96,8	124,3
Szélesség (m)	24,6			11,7	18,8
Merülés (m)	8,1			4,4	7,4
Sebesség (cs)	20,1			21,8	22
Hatótáv (tmf)	6 000/10 cs.			3 800/10 cs.	–
Üzemanyag (t)	szén 750, olaj 167			szén 469	szén 1 103
Hajtómű	12 db Yarrow-kazán 2 db 3x exp. gőzgép 2 db hcs., 2 db kl			8db Yarrow-kazán 2 db 3x exp. gőzgép 2 db hcs., 1 db kl.	12 db Yarrow-kazán 2 db 3x exp. gőzgép 2 db hcs., 1 db kl.
Teljesítmény (LE)	20 000			7 200	15 000
Páncélvastagság (mm)	vízvonál: 230 fedélzet: 48 felépítmény: 250 lövegtorony: 250			fedélzet: 50 felépítmény: 50	vízvonál: 210 fedélzet: 60 felépítmény: 200 lövegtorony: 210
Személyzet (fő)	860			305	622
Fegyverzet	4db 30,5 cm L45 á. 8 db 24 cm L45 á. 20 db 10 cm L50 á. 6 db 7 cm L45 á. 2 db 7 cm L18 á. 4 db 4,7 cm gyt.á. 3 db 45 cm tcs.			8 db 12 cm L40 á. 8 db 4,7 cm L44 á. 2 db 4,7 cm L33 gyt.á. 2 db 0,8 cm M93 gpu. 2 db 45 cm tcs.	2 db 24 cm L40 á. 5 db 19 cm L42 á. 4 db 15 cm L40 á. 9 db 7 cm L45 á. 2 db 7 cm L18 á. 8 db 4,7 cm L44 á. 2 db 4,7 cm L33 á. 2 db 0,8 cm gpu. 2 db 45 cm tcs.

* Dr. Bak József – Dr. Csonkaréti Károly – Lévy Gábor – Sárhidai Gyula: Hadihajók. Tipuskönyv. Budapest, 1984. 137., 142., 150., 245–246., 359., 381., 416., 425. o.; Siegfried Breyer: Schlachtschiffe und Schlachtkreuzer 1905–1970. München, 1970. 431–433. o.; A császári és királyi haditengerészet évi jelentése az 1913-ik évről. Wien, 1914. 73–75., 192–198. o.; Siegfried Toche: Die deutsche Kriegsflotte 1914. Berlin, 1914. 17. o.;

RÉSZT VETT HADIHAJÓK FŐBB ADATAI*

BRESLAU kiscirkáló (Németország)	FRANCESCO FERRUCCIO, GIUSEPPE GARIBALDI, VARESE páncélos cirkálók (Olaszország)	AMMIRAGLIO DI ST. BON sorhajó (Olaszország)	ERNEST RENAN páncélos cirkáló (Franciaország)	EDGAR QUINET páncélos cirkáló (Franciaország)	KING EDWARD VII sorhajó (Nagy-Britannia)
1910	1896	1893	1903	1904	1902
1911	1899	1897	1906	1907	1903
1912	1901	1900	1908	1910	1905
A.G. Vulcan, Stettin	–	Arsenal, Velence	Penhoet-gyár, St. Nazaire	Arsenale de Brest	Wickers-gyár, Barrow
4 550	7 350	10 000	13 650	14 000	16 000
136	105	105	157	159	138,4
13,3	18	21	21,3		23,8
5,1	7,3	7,9	8,2	8,4	8,1
27,6	20	18	23		19,3
–	9 500/10 cs.	4 000/10 cs.	10 000/10 cs.		7 000/10 cs.
szén 1 200	szén 620 – 1 400	szén 600 – 1 000	szén 1 350	szén 1 242	szén 2 200, olaj 380
16 db Marine-kazán 2 db Bermann- gőzturbina 4 db hcs., 1 db kl.	Niclause-kazán gőzgép 2 db hcs., 1 db kl.	12 db cilinder kazán 2 db 3x exp. gőzgép 2 db hcs., 1 db kl.	40 db Niclause-kazán 3 db gőzturbina 3 db hcs., 1 db kl.		16 db Babcock- -Wilcox-kazán 2 db Wickers- gőzgép
33 500	14 713	13 500	37 100	39 821	18 500
vízvonal:60-100 fedélzet:20-50 felépítmény:80-100	vízvonal:152 fedélzet:50 felépítmény:152 lövegtorony:152	vízvonal:250 fedélzet:75 felépítmény:152 lövegtorony:152	vízvonal:170 fedélzet:65 felépítmény:200 lövegtorony:200	vízvonal:170 fedélzet:65 felépítmény:200 lövegtorony:150	vízvonal: 229 fedélzet: 64 felépítmény: 305 lövegtorony: 305
373	549	537	750	841	800
12 db 10,5 cm L45 á. 2 db gpu. 2 db 50 cm tcs.	1 db 25 cm L40 á. 2 db 20 cm L40 á. 14 db 15 cm L40 á. 10 db 7,6 cm L40 á. 6 db 4,7 cm á. 2 db gpu. 4 db 45 cm tcs.	4 db 25,4 cm L40 á. 8 db 15,2 cm L40 á. 8 db 12 cm L40 á. 8 db 5,7 cm á. 2 db 3,7 cm á. 6 db 7,6 cm á. 8 db 4,7 cm á. 4 db 50 cm tcs.	4 db 19 cm L50 á. 12 db 16,4 cm L45 á. 16 db 6,5 cm á. 8 db 4,7 cm á. 2 db 45 cm tcs.	14 db 19 cm L50 á. 20 db 6,5 cm á. 2 db 45 cm tcs.	4 db 30,5 cm L40 á. 4 db 23,4 cm L45 á. 10 db 15,2 cm L50 á. 14 db 7,6 cm á. 14 db 4,7 cm á. 2 db gpu. 4 db 45,7 cm tcs.

Tony Gibbons: The Complete Encyclopedia of Battleships and Battlecruisers. London, 1983. 152., 161., 182. o. Rövidítések a táblázatban: OMM = Osztrák–Magyar Monarchia; t = tonna; m = méter; tmf = tengeri mérföld (1,852 km); cs = csomó (1 tmf/óra); exp. = expanziós; hcs. = hajócsavar; kl. = kormánylapát; LE = löerő; L = kaliberhossz; á. = ágyú; gpu. = géppuska; gyt. á. = gyorstűzelő ágyú; tcs. = torpedóvető cső.

Tibor Balla

THE MILITARY PARTICIPATION OF THE AUSTRO-HUNGARIAN MONARCHY
IN THE SETTLEMENT OF THE SCUTARI-CRISIS.

Summary

During the decades preceding the Great War many military actions took place all over the world. However the participation of the Austro-Hungarian Monarchy in them belongs to the less known – and less examined – themes. Mainly on the basis of archival researches in Vienna the study analyses the role of Austria-Hungary in the process of setting the diplomatic – military crisis, having broken out in connection with the national status of Scutari (Albania) in the time of the First Balkan War.

By way of introduction the author surveys the military measures of the „Donau–Monarchie” between March 1913 and August 1914 with respect to some actions in the field of foreign affairs, realised independently or in agreement with other great powers. Moreover he deals with the role of the Austro-Hungarian men-of-war in the naval demonstration and sea blockade against Montenegro from April 1913. Finally the study treats the activity of the Austro-Hungarian contingent of 300 within the international Scutari–detachment of 1000 in Scutari between 14 May 1913 and early August 1914.

Tibor Balla

LA PARTICIPATION MILITAIRE DE LA MONARCHIE AUSTRO-HONGROISE
DANS LA SOLUTION DE LA CRISE DE SCUTARI

Résumé

Plusieurs opérations militaires internationales ont été menées dans la décennie précédant la première guerre mondiale. La participation de la Monarchie Austro-Hongroise dans celles-là appartient jusqu'aujourd'hui aux sujets peu connus et étudiés.

L'auteur examine le rôle de l'Autriche-Hongrie dans la solution de la crise diplomatique et militaire au sujet de l'appartenance de Scutari d'Albanie, à l'époque de la première guerre des Balkans, surtout à la base des sources d'archives de Vienne.

Il analyse en premier lieu les opérations militaires de l'empire danubien entre le mars de 1913 et l'août de 1914, mais il s'occupe également de l'activité de politique extérieure de l'empire. L'auteur présente la participation des navires de guerre autrichiens-hongrois dans la démonstration de flotte et dans le blocus marin internationaux contre le Monténégro à partir de l'avril de 1913.

Le lecteur reçoit des informations sur l'activité du détachement de Scutari qui comptait 1000 soldats, parmi lesquels on trouve les 300 personnes du contingent austro-hongrois. L'auteur analyse l'activité du détachement menée dans la capitale albanaise entre le 14 mai 1913 et le début d'août 1914.

Tibor Balla

DIE MILITARISCHE TEILNAHME DER ÖSTERREICHISCH-UNGARISCHEN MONARCHIE
AN DER LÖSUNG DER SCUTARI-KRISE

Resümee

In den Jahrzehnten vor dem Ersten Weltkrieg spielten sich mehrere militärischen Aktionen ab. Die Teilnahme der Österreichisch-Ungarischen Monarchie an ihnen gehört jedoch bis in unsere Tage zu den kaum bekannten und erforschten Fragen.

In seinem Aufsatz, der hauptsächlich auf dem Wiener Archivquellen basiert, untersucht der Autor die Rolle Österreich-Ungarns im Ersten Balkankrieg, in der Lösung der diplomatisch-militärischen Krise, bezüglich der staatlichen Zugehörigkeit des albanischen Scutari.

Er analysiert in erster Linie die militärischen Maßnahmen der Donaumonarchie zwischen März 1913 und August 1914, doch er geht auch auf ihre diplomatische Schritte ein, die mit den anderen Großmächten abgestimmt wurden. Er beschreibt die Rolle der Österreichisch-ungarischen Kriegsmarine in der vom April 1913 an dauernden internationalen Kräftedemonstration und Meeresblockade gegen Montenegro.

Dem Leser wird ein Bild der 1000 Mann zählenden internationalen Scutari-Abteilung und des 300 Mann starken österreichisch-ungarischen Kontingents vermittelt, die ihre Tätigkeit zwischen dem 14. Mai 1913 und Anfang August 1914 in dieser Stadt Albaniens ausübten.

Тибор БАЛЛА

ВОЕННОЕ УЧАСТИЕ АВСТРО-ВЕНГЕРСКОЙ МОНАРХИИ
В УРЕГУЛИРОВАНИИ СКУТАРСКОГО КРИЗИСА

Резюме

В предшествовавшие первой мировой войне десятилетия был проведен целый ряд международных акций. Участие Австро-Венгерской Монархии в них до наших дней остается мало известным. Эта тема относится к одной из наиболее исследуемых в настоящее время тем.

В статье, основанной прежде всего на источниках венских архивов, автор рассматривает роль Австро-Венгрии в период первой войны на Балканах в урегулировании дипломатического и военного кризиса, вспыхнувшего из-за вопроса принадлежности албанской Скутари.

Автор анализирует прежде всего военные шаги, предпринятые Дунайской империей в период с марта 1913 по август 1914 года, он останавливается также на внешне-политической деятельности Австро-Венгрии, проводимой ею как самостоятельно, так и в согласовании с другими великими державами. Исследователь показывает роль австро-венгерских военных судов в международной демонстрации флотов против Черногории и в морской блокаде, проводившейся с апреля 1913 года.

Читатель получит картину о деятельности международного Скутарского отряда в составе 1000 человек, в том числе австро-венгерского контингента в составе 300 человек, которая была развернута с 14 марта 1913 по по август 1914 года в албанском городе.